IRMO aktualno

Br. 43
2024.

EUROPSKI IZBORI 2024. GODINE – IZLAZNI TRENDOVI

Dragana Markanović

Uvod

Od 6. do 9. lipnja 2024. godine više od 360 milijuna Europljana imalo je priliku izaći na izbore za Europski parlament, pod geslom "Iskoristi svoj glas. Ne daj da ti drugi kroje budućnost", te na taj način sudjelovati u oblikovanju budućnosti europske demokracije i europskih politika.

Europska unija (EU) ulaže velike napore kako bi povećala izlaznost na izbore i time ostvarila veću participaciju europskih građana. Suočena s pandemijom COVID-19, prigušenim gospodarskim rastom, ratom u Ukrajini i Gazi, energetskom krizom, te boreći se s rastućom migracijom i pokušavajući se suočiti s opasnostima koje donose klimatske promjene, Europska unija je pokazala određene slabosti, što se preslikava i na interes građana za sudjelovanje u demokratskim procesima.

Osim toga, internet ima sve veću ulogu u europskoj političkoj areni. Digitalne platforme postaju glavni alati izbornih kampanja, a posebno u kontekstu stvaranja interesa i poticanju sudjelovanja u izbornim kampanjama. Brojni politički akteri svoje kampanje temelje na digitalnim strategijama u nadi da će pridobiti mlade glasače.

Istovremeno, velik broj građana još uvijek ne razumije ulogu Europskog parlamenta niti u kojoj mjeri zastupnici u njemu štite njihove interese u Europskoj uniji, zbog čega ne pridaju veliku važnost izborima za Europski parlament.

Europski parlament

Europski parlament je jedno od tri zakonodavna tijela Europske unije i jedna od njezinih sedam institucija. Zajedno s Vijećem Europske unije usvaja europsko zakonodavstvo, uobičajeno, na prijedlog Europske komisije. Europski parlament čine zastupnici iz 27 država članica EU-a koje izravno biraju glasači Europske unije neposrednim putem, na općim izborima koji se, od 1979. godine, provode svakih pet godina (Europski parlament). Predsjednik Parlamenta bira se iz redova zastupnika na mandat od dvije i pol godine, uz mogućnost ponovnog izbora. Predsjednik predstavlja Parlament u međunarodnim odnosima i u odnosima s drugim institucijama EU-a.

Parlament u različitoj mjeri sudjeluje u izradi zakonodavstva Unije, u skladu s pravnom osnovom svakog pojedinog akta. Njegova se uloga razvijala od isključivo savjetodavne do suodlučivanja u ravnopravnom položaju s Vijećem. Osim toga, Ugovorom iz Lisabona uklonjena je razlika između obveznih i neobveznih troškova, a Parlament je izjednačen s Vijećem u godišnjem proračunskom postupku, koji sada nalikuje redovnom zakonodavnom postupku. Parlament ima brojne nadzorne ovlasti, a ima i pravo pokrenuti postupak pred Sudom Europske unije, ako neka druga institucija prekrši Ugovor. Također, u skladu s Ugovorom iz Lisabona Parlament bira Europskog ombudsmana.

Na izborima 2024. godine biralo se ukupno 720 zastupnika, 15 više nego na prošlim izborima. U pravilu se o broju zastupnika odlučuje prije svakih izbora (Europska komisija 2023/2061, 2023.). Ukupan broj ne može prijeći 750 zastupnika plus predsjednik. Broj izabranih zastupnika ovisi o broju stanovnika u nekoj zemlji, s tim da manje zemlje dobivaju više mjesta no što bi dobile strogom primjenom proporcionalnosti. Trenutačno najmanji broj od 6 zastupnika imaju Malta, Luksemburg i Cipar dok Njemačka ima najviše, 96 zastupnika, a nakon nje slijedi Francuska s 81 zastupnikom. Hrvatska u ovom sazivu Europskog parlamenta ima 12 zastupnika.

U većini država članica postoji i mogućnost preferencijskog glasovanja čime građani izravno utječu na izbor pojedinaca za koje smatraju da svojim djelovanjem mogu doprinijeti interesima Europske unije i nacionalnim interesima.

Na izborima sudjeluju nacionalne političke stranke, no nakon izbora većina se zastupnika učlanjuje u transnacionalne klubove zastupnika. Zastupnici u Europskom parlamentu pristupaju klubovima zastupnika

na temelju zajedničkih stavova. Zastupnici djeluju u 20 odbora, tri pododbora i 39 izaslanstava (međuparlamentarna izaslanstva i izaslanstva u zajedničkim parlamentarnim odborima, odborima za parlamentarnu suradnju i multilateralnim parlamentarnim skupštinama) (Europska unija). Svaki klub sastoji se od najmanje 23 zastupnika iz najmanje četvrtine zemalja EU-a. U Parlamentu trenutno postoji sedam klubova zastupnika. Zastupnik može biti član samo jednog kluba zastupnika. Neki zastupnici, tzv. „nezavisni zastupnici", ne pripadaju ni jednom klubu zastupnika.

Izlaznost na razini Europske unije

Prvi neposredni, opći izbori za Europski parlament održani su 1979. godine, a najveći problem izbora je slaba izlaznost, koja je u padu u svakom izbornom ciklusu (tablica 1) što ukazuje na veliku nezainteresiranost građana Europske unije. Godine 2024. 51,01 % građana EU-a glasalo je na izborima za Europski parlament, što je najveći odaziv birača od 1994. godine. Odaziv birača najveći je u starim državama članicama koje su kreatorice koncepta Europske unije, kao što su Belgija s 89,82 % i Luksemburg s 82,29 %. S druge strane, Hrvatska i Litva jedine su zemlje koje imaju postotak izlaznosti ispod 30 % (Europski izbori 2024).

Tablica 1. Odaziv birača u EU-u, razdoblje 1979. - 2024.

Godina	1979.	1984.	1989.	1994.	1999.	2004.	2009.	2014.	2019.	2024.
Izlaznost (%)	61,99	58,98	58,41	56,67	49,51	45,47	42,97	42,61	50,66	51,01

Izvor: https://elections.europa.eu/hr

Ukoliko usporedimo izlaznost 2019. i 2024. vidjet ćemo da su neke zemlje imale priličan pad izlaznosti, pri čemu se posebno izdvajaju Litva, Slovenija i Španjolska. Stopa izlaznosti glasača u Litvi pala je s 53,48 % u 2019. na svega 28,35 % u 2024. (graf 1). Pad odaziva u Litvi može se pripisati raznim čimbenicima, jedan od razloga je nedovoljna medijska pokrivenost dok među građanima postoji rastuća doza skepticizma i nepovjerenja prema političkim institucijama. Visok pad izlaznosti bilježi se i u Španjolskoj (veći od 10 %), premda je stopa izlaznosti na izborima za Europski parlament 2024. godine bila relativno visoka u usporedbi s nekim drugim zemljama (graf 2). Na izlaznost su utjecale unutarnje političke nesuglasice i podijeljena mišljenja o politikama EU-a. Glavne stranke kao što su PSOE (šp. *Partido Socialista Obrero Español* - Socijalisti) i PP (šp. *Partido Popular* - Narodna stranka) zabilježile su vrlo dobre rezultate, dok se desničarska stranka Vox s 9,62 % glasova nametnula kao treća stranka, odražavajući rastući euroskepticizam među dijelom birača.

Graf 1. Izlaznost u Litvi

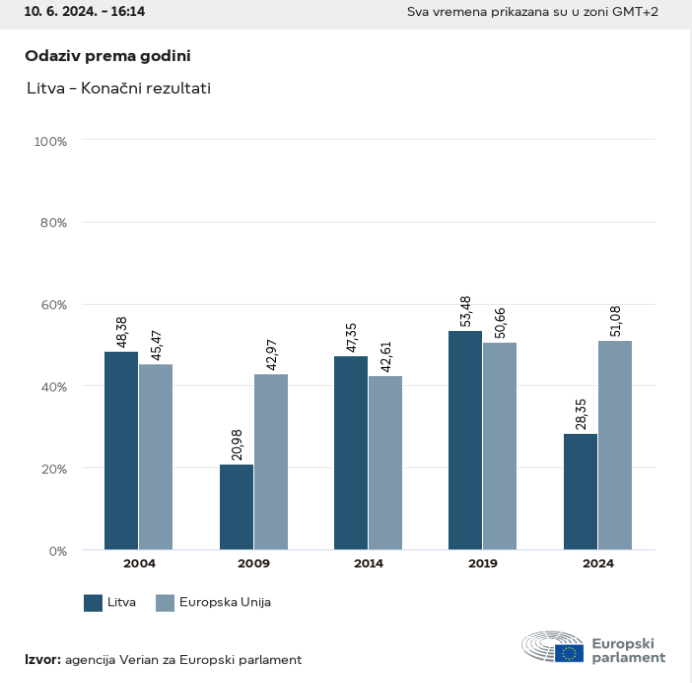

Izvor: Europski izbori https://elections.europa.eu/hr

Graf. 2. Izlaznost u Španjolskoj

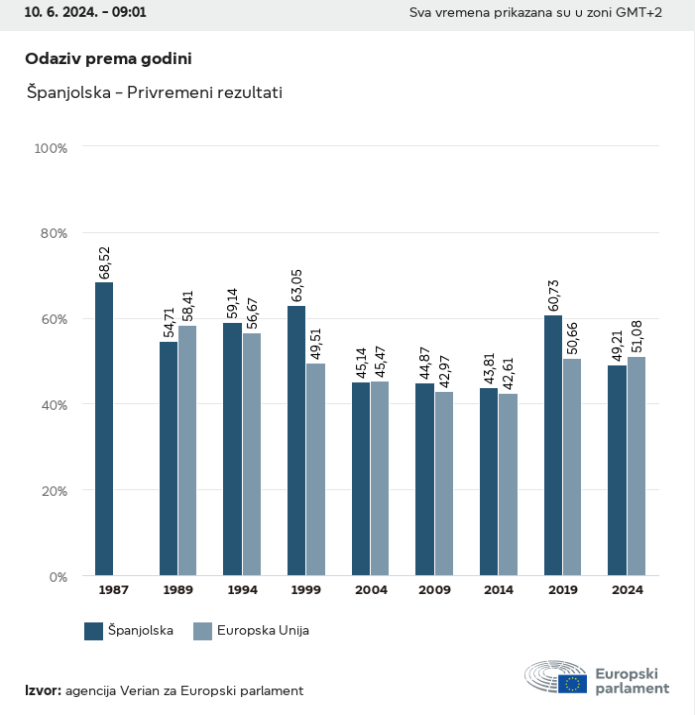

Izvor: Europski izbori https://elections.europa.eu/hr

S druge strane Slovenija je na ovim europskim izborima zabilježila najviši postotak izlaznosti do sada, koji je dosegao 41.35 %, što je znatno više od prethodnih izbora kada je izlaznost bila ispod 29 % (graf 3). Ovo iznenađujuće visoko sudjelovanje slovenskih birača povezano je s referendumom

održanom istoga dana kada i europski izbori. Slovenska vlada odlučila je isti dan provesti europske izbore i referendum o kanabisu, eutanaziji i preferencijalnom glasovanju na parlamentarnim izborima. Oporba, koja nije uspjela dobiti potporu za niz vlastitih referendumskih pitanja, optužila je vladajuću stranku da želi iskoristiti referendume za mobiliziranje vlastitih glasača (The Slovenia Times). Također, rezultati pokazuju da je pobjednička Slovenska demokratska stranka (SDS) osvojila 30.65 % glasova, dok je nova stranka Vesna - Zelena stranka osvojila 10.52 % glasova.

Graf 3. Izlaznost u Sloveniji

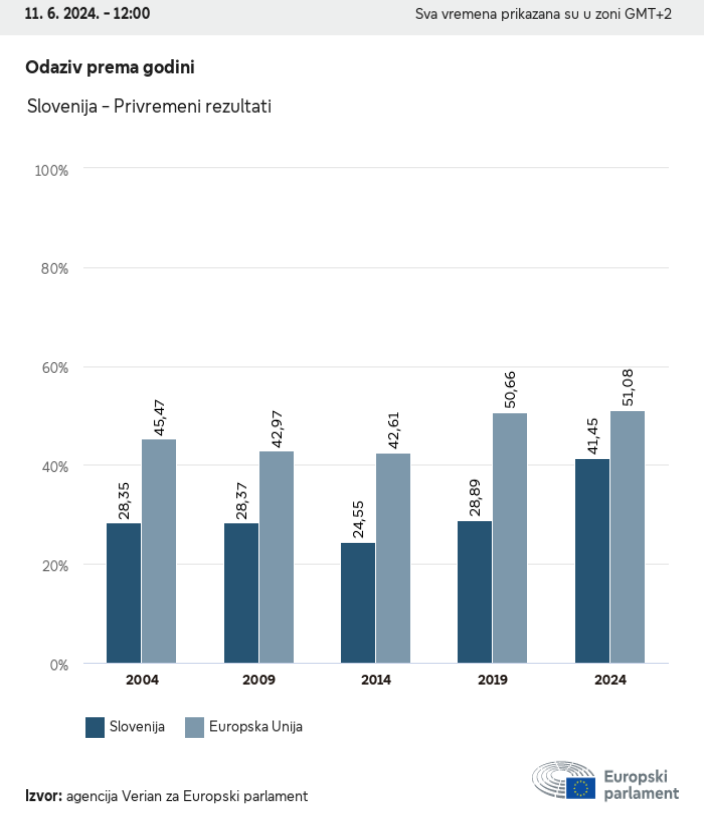

Izvor: Europski izbori https://elections.europa.eu/hr

Osim Slovenije rast izlaznosti veći od 10 % bilježi i Slovačka koja je u ranijim godinama imala jako nisku izlaznost (graf 4). Ključnu ulogu je odigrala učinkovita kampanja političkih stranaka i organizacija civilnog društva u mobiliziranju glasača čime su naglašavali važnost sudjelovanja u demokratskom procesu i pojašnjenja o tome kako politike EU-a utječu na lokalna pitanja. Osim toga, napori u borbi protiv dezinformacija i podizanju svijesti o važnosti izbora za EU također su pridonijeli većem odazivu birača.

Graf 3. Izlaznost u Slovačkoj

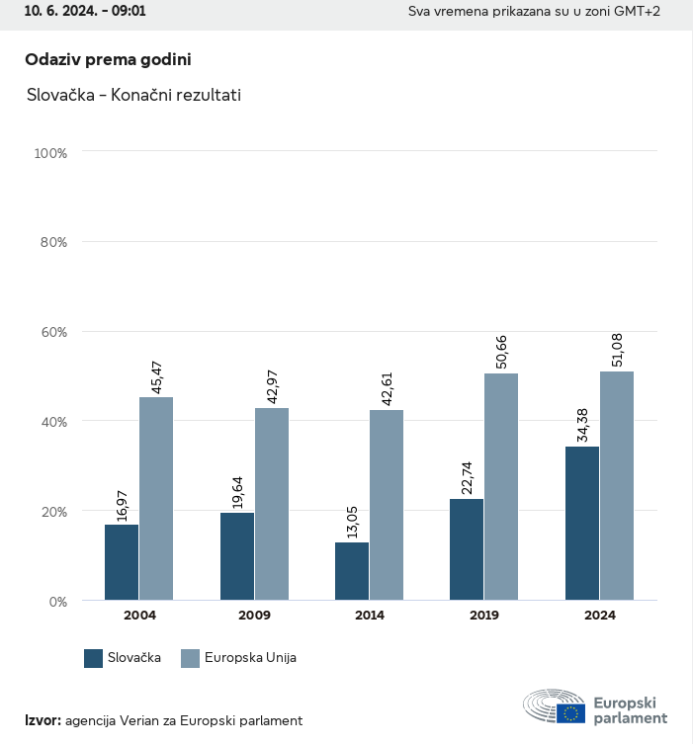

Izvor: Europski izbori https://elections.europa.eu/hr

Izlaznost na razini Hrvatske

Od 2013. godine Hrvatska ima svoje zastupnike u Europskom parlamentu, a do sada je sudjelovala na četiri izbora za Europski parlament. Prije toga Hrvatska je, nakon potpisivanja Ugovora o pristupanju, 9. prosinca 2011., imala zastupnike promatrače u Europskom parlamentu. Uzimajući u obzir izlaznu statistiku prethodnih izbora odaziv birača na izbore pokazuje velik zamor i nerazumijevanje uloge Europskog parlamenta. Na prvim hrvatskim izborima za Europski parlament odaziv birača bio je svega 20,84 %, što znači da je na izbore izašao tek svaki peti hrvatski građanin. Godinu kasnije, kada su se održavali redovni izbori za Europski parlament, odaziv birača porastao je za gotovo 5 %, dok je 2019. godine također rastao za manje od 4 % u odnosu na 2014. godinu. Godine 2024. Hrvatska je imala najmanju izlaznost od svih Europskih članica - 21,34 %. (tablica 2)(Europski izbori 2024).

Tablica 2. Odaziv birača u Hrvatskoj, razdoblje 2013. - 2024.

Godina	2013.	2014.	2019.	2024.
Izlaznost (%)	20,84	25,24	29,85	21,34

Izvor: Europski parlament

Više je čimbenika koji su utjecali na lošu izlaznost hrvatskih birača na ovim izborima. Prof. Božo Skoko s Fakulteta političkih znanosti navodi tri razloga zbog kojih smo doživjeli ovako malu izlaznost na europskim izborima. Prvi razlog su nedavno održani hrvatski parlamentarni izbori što je izazvalo zamor birača od poruka, rasprava, kampanje i slaganja vlade. Drugi razlog je općenita percepcija da Europski parlament ne utječe na naše živote, a tome je uzrok nedovoljno poznavanje funkcioniranja Europske unije. Jer obično se misli da je Europska komisija ta koja donosi odluke i da Europski parlament direktno ne utječe na život građana EU-a. Na to se veže treći razlog, a to je činjenica da očito nismo uspjeli dovoljno dobro komunicirati važnost Europskog parlamenta i EU-a u životu hrvatskih građana (HRT). Nisu se otvarale rasprave oko vrućih tema, kakve su bile aktualne na hrvatskim parlamentarnim izborima. U medijskoj komunikaciji sve se svelo na to da će 12 sretnika biti dobro uhljebljeno u Europskoj uniji pa su birači počeli s razlogom razmišljati u stilu „zašto bih ja pridonio tome da netko dobije visoku plaću i da sljedećih 5 godina živi daleko od hrvatske stvarnosti." Istina je da se, zapravo, jako malo raspravljalo o ključnim temama Europske unije - migracijama, demografskoj slici Europe, sigurnosnim prijetnjama, ugrožavanju europskog načina života. Čak ako se i govorilo o tim temama govorilo se birokratiziranim rječnikom što je teško dopiralo do razuma i srca običnih birača - ističe prof. Skoko. Drugi stručnjaci također navode mlaku kampanju političkih stranaka i prebacuju najveću odgovornost upravo na njih. Pozitivna priča je ona Nine Skočak, kojoj su ovo prvi izbori općenito, a koja je iskoristila društvene mreže, najviše TikTok kako bi se približila mladima kojima se obraćala jednostavno i razumljivo te je osvojila 4,06 % glasova. S druge strane birači su kaznili bivše europarlamentarce Mislava Kolakušića, Ivana Vilibora Sinčića i Ladislava Ilčića te oni nisu po drugi put ušli u Europski parlament. Vrijeđanje i omalovažavanje birača od strane Kolakušića nakon izbornih rezultata birači će najvjerojatnije kazniti i na nekim drugim izborima. Osim toga, dio birača je sigurno nezadovoljan uvođenjem eura i velikom inflacijom koju smatraju izravnom posljedicom uvođenja eura, što je moglo dodatno utjecati na nisku izlaznost.

Zaključak

Unutar Europske unije postoji niz problema, od sporosti i birokratiziranosti institucija do dubokih podjela među državama članicama. Migracije ostaju ključan izazov, a najavljeni Pakt o migraciji i azilu, koji će stupiti na snagu za dvije godine, dočekuje se s podijeljenim mišljenjima. Građani su zabrinuti zbog međunarodnih sukoba, poput rata u Ukrajini i situacije u Gazi, što

dodatno pridonosi osjećaju nesigurnosti. Ovi problemi stvaraju nepovoljnu klimu koja utječe na povjerenje građana u europske institucije.

Velika većina građana ne osjeća povezanost između Europskog parlamenta i njihovog svakodnevnog života, što se odražava na izbornu izlaznost i političku participaciju. O izborima za Europski parlament hrvatski mediji su najčešće izvještavali kroz osvrte o sretnim „uhljebima" na golemim europskim plaćama.

Na ovim izborima zabilježen je trijumf desnice, dok su Zeleni pretrpjeli najveće gubitke. Ovakvi rezultati ukazuju na rastući skepticizam prema tradicionalnim političkim opcijama i sve veći interes za alternativne ideologije koje obećavaju promjene. Međutim, daljnju Europsku politiku i dalje će krojiti tri vodeće grupacije (Europski pučani (EPP), Progresivni savez socijalista i demokrata (S&D), i *Renew Europe*). Predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen, Njemica iz redova pučana, zatražila je podršku za svoj drugi mandat, a za to će vrlo vjerojatno imati i podršku njemačkog kancelara Olafa Scholza.

Rezultati Europskih izbora 2024. godine odražavaju nejasan stav građana prema budućnosti Europe, signalizirajući potrebu za reformama i većom transparentnošću europskih institucija kako bi se obnovilo povjerenje i povezanost građana s Europskom unijom. Zaključci hrvatskih analitičara ističu kompleksnost političke situacije i različite faktore koji utječu na izbore, uključujući regionalne specifičnosti, političke afere i šire europske trendove. Potrebna je temeljita revizija načina na koji institucije komuniciraju s građanima, s naglaskom na približavanje europskih politika svakodnevnim problemima ljudi.

Osim toga, značajan izazov predstavlja usklađivanje interesa različitih država članica. Duboke podjele, osobito između starijih i novijih članica, otežavaju donošenje zajedničkih odluka i provođenje reformi. U kontekstu migracija, potrebno je pronaći balans između humanitarnih obveza i sigurnosnih imperativa kako bi se izbjegla daljnja polarizacija.

Usprkos ovim izazovima, Europska unija ima priliku za revitalizaciju kroz konstruktivne dijaloge i politike uključivanja. Povećana participacija mladih i njihova angažiranost u političkim procesima mogu biti ključni čimbenici u oblikovanju budućnosti Europe. Digitalne platforme i društveni mediji također igraju važnu ulogu u poticanju političke participacije i širenju informacija.

Zaključno, rezultati Europskih izbora 2024. godine jasno ukazuju na potrebu za redefiniranjem europskog projekta. Samo kroz transparentne procese, inkluzivnu politiku i učinkovitu komunikaciju s građanima, Europska unija može ponovno zadobiti povjerenje i osigurati stabilnu i prosperitetnu budućnost za sve svoje članice. Reformama i novim pristupima moguće je nadvladati trenutne izazove i usmjeriti Uniju prema većoj koheziji i zajedničkom prosperitetu.

Literatura

European Elections: A Game-changer in 2024? Geopoliticalmonitor.com, 11.12.2023. Dostupno na: https://www.geopoliticalmonitor.com/european-elections-a-game-changer-in-2024/ (Pristup ostvaren 10. 6. 2024.)

Europski izbori 2024. Dostupno na: https://results.elections.europa.eu/hr/odaziv-biraca/ (Pristup ostvaren 12. 6. 2024.)

Europska Unija. Dostupno na: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-parliament_en (Pristup ostvaren 10. 6. 2024.)

Europski parlament. Institucije i tijela Europske unije. Dostupno na:

https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/section/187/european-union-institutions-and-bodies (Pristup ostvaren 7. 6. 2024.)

HRT. Zašto smo imali malu izlaznost na europskim izborima? Dostupno na: https://radio.hrt.hr/radio-sljeme/vijesti/zasto-smo-imali-tako-malu-izlaznost-na-europskim-izborima--11605128 (Pristup ostvaren 17. 6. 2024.)

ODLUKA EUROPSKOG VIJEĆA (EU) 2023/2061 od 22. rujna 2023. o utvrđivanju sastava Europskog parlamenta. Službeni list Europske unije, L 238/114. Dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023D2061 (Pristup ostvaren 7. 6. 2024.)

The Slovenia Times. Slovenia to hold triple referendum with EU election. Dostupno na: https://sloveniatimes.com/40457/slovenia-to-hold-triple-referendum-with-eu-election (Pristup ostvaren 17. 6. 2024.)

Nakladnik:

IRMO - Institut za razvoj i međunarodne odnose
Ulica Ljudevita Farkaša Vukotinovića 2
10000 Zagreb
www.irmo.hr

Za nakladnika:

Sanja Tišma, ravnateljica

Uredništvo:

Ana-Maria Boromisa,
Sanja Maleković,
Jakša Puljiz,
Sanja Tišma,
Aleksandra Uzelac

Lektura:

Snježana Ivanović

Grafičko uređenje:

Dragana Markanović

Ova publikacija odražava isključivo stajalište autora i Institut se ne može smatrati odgovornim prilikom uporabe informacija koje se u njoj nalaze.

Sadržaj publikacije moguće je prenositi bez prethodnog odobrenja IRMO-a pod uvjetom da se jasno i vidno navede izvor (autor, naslov, IRMO kao nakladnik te poveznica na internet stranicu objave).

Ovaj je rad nastao u sklopu projekta „Utjecaji europskih politika na socio-ekonomski razvoj i javne politike u Hrvatskoj (EUROIMPACT)“ financiranog sredstvima iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.-2026. - NextGenerationEU. Izneseni stavovi i mišljenja samo su autorova i ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.”

Financira Europska unija
NextGenerationEU

IRMO
Institut za razvoj i međunarodne odnose
Institute for Development and International Relations